

Имена прилагательные в отобранном для анализа материале компьютерной лексики представлены в малом количестве, при этом основную массу составляют заимствования и корневые слова. Только одно сложное слово *kabelgebunden* является результатом полного сложного сложения имени существительного и прилагательного, образованного путем перехода причастия в разряд имен прилагательных.

Итак, в немецком языке более продуктивным способом в лексике компьютерной тематики является образование новых слов при помощи словообразования, т.к. этим способом образовано большинство слов всего отобранного материала. При этом, если учесть структурно-генетическую классификацию, то к более продуктивному способу можно отнести «полносложное» словосложение, т.е. соединение слов без соединительных элементов.

Список использованной литературы:

1. Земская Е.С. Проблемы словообразования на современном этапе. М.: ВЯ, 1969
2. Степанова, М.Д. Словообразование современного немецкого языка / М.Д. Степанова. – М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1984. – 375 с.
3. Ольшанский, И.Г. Лексикология современного немецкого языка / И.Г. Ольшанский, А. Е. Гусева. – М.: АCADEMIA, 2005. – 416 с.

Рецензент: к.фил. н., доцент Сарымсакова А.Ж.

УДК 37.01.3.398 (575.2)

Жапаралиева Н. Ж.

М.Рыскулбеков атындагы Кыргыз экономикалык университетинин Мамлекеттик жана расмий тилдер кафедрасынын башчысы, п.и.к., доцент

ИШКЕРДҮҮЛҮКТҮ ОКУТУУДАГЫ МАМЛЕКЕТТИК ТИЛДИН РОЛУ

Бүгүнкү күндө билим берүүдө мамлекеттик тилде үйрөтүүдө ишкердүүлүктүн көп кырдуу маселесин алдыга алып чыгуу керек.

Макалада мамлекеттик тилди өнүктүрүү жана аны окутуунун сапатын көтөрүү, мамлекеттик тилди илимдин, кесиптин, маданияттын, саясаттын тили катары көп кырдуу маселесин бөлүп, этап боюнча максаттуу программанын негизинде иш алып баруу маселеси каралат.

Өзөктүү сөздөр: *ишкердүүлүк, мамлекеттик тил, сапат, ыкмалар, маданият, окутуу.*

Жапаралиева Н. Ж.,

к.п.н., доцент, заведующий кафедры государственного и официального языков Кыргызского экономического университета им. М.Рыскулбекова

РОЛЬ ГОСУДАРСТВЕННОГО ЯЗЫКА В ПРЕПОДАВАНИИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

Сегодня в системе образования при обучении государственному языку назрела необходимость решения разносторонних задач предпринимательства.

В статье рассматриваются проблемы государственного языка с точки зрения качества его преподавания как языка науки, профессии, культуры и политики на основе целевой программы.

Ключевые слова: *предпринимательство, государственный язык, качество, методы и приемы, культура, преподавание.*

N. J. Japaraliev

Kyrgyz Economic University name after M. Ryskulbekov., The head of the state and official languages department candidate of the pedagogical science, docent

THE STATE LANGUAGE'S ROLE IN TEACHING ENTREPRENEURSHIP

At present in the system of education, it's necessary to find the decision of versatility tasks, of the entrepreneurship.

The article describes problems of the development of the state language as the language, in improving methods of teaching and its necessity of its stage works on the basis of the target program.

Key words: *entrepreneurship, state language, quality, methods and techniques, culture, teaching.*

Бүгүнкү күндө билим берүүдө, ошол эле учурда мамлекеттик тилде үйрөтүүдө ишкердүүлүктүн көп кырдуу маселесин алдыга алып чыгуу керек.

Дүйнөлүк тажрыйбада - ишкердүүлүк рыноктук экономикада эң маанилүү элементтерден болуп эсептелет.

Ишкердүүлүксүз мамлекеттин экономикасын ыргактуу өнүктүрүү эч мүмкүн эмес. Ал экономикалык өнүгүүнүн темпин, түзүлүшүн жана улуттук дүң продукциясынын сапатын аныктайт.

Заманбап экономиканын тарыхы инновациялык кырдаалдар менен түздөн-түз ишкердүүлүк менен да тыгыз байланышта. Инновация түшүнүгү - бир топ кенен маанини берет, ал жаңы продукция, жаңы технология, жаңы рынок, башкаруунун жаңы ыкмалары, жаңы уюштуруунун түзүмү. Көптөгөн тез өнүккөн ишкердүүлүк фирмалары башкаруу инфраструктуралар чөйрөсүндө (консалтинг, инжиниринг ж.б) өнүккөнү бекеринен эмес.

Алдыңкы өнүккөн мамлекеттерде рыноктук экономикада түзүлгөн ишкердүүлүк мамлекеттик колдоого алынган. Анткени, ал өнөр жай продукцияларын өнүктүрүүгө шарт түзөт жана чарбачылыкты түзүүнү камсыздайт, анын негизинде жумушсуздукту төмөндөтөт.

Албетте, ишкердүүлүк Кыргызстанда акырындык менен өнүгүүдө. Ишкердүүлүк боюнча кесипкөй адистер өздөрүнүн баалуу кеңештерин, көмөктүү ойлорун айтууда. Биздин максат бул адистиктеги көптөгөн терминдерди мамлекеттик тилде кандай окутуу керек маселеси болуп эсептелет.

Мамлекеттик тилге мааниси шайкеш келген терминди гана которууга болот. Мисалы: өнөр жай тармагы, соода тармагы, массалык тейлөөлөр; банктарда, кинотеатрларда, коомдук автоунааларда (тролейбус, автобус) жүргүнчүлөр транспортту, суу транспортуу, аба жолдор линиясында жана билим берүү мекемелериндеги тейлөөлөр кирет.

Ошондой эле, жекече тейлөөлөрдөгү мисалы чачтарач, унааларды ондоо, турмуш-тиричилик жабдууларын тейлөө, мейманканада ж.б. тейлөөлөрдөгү терминдердин көпчүлүгүн мамлекеттик тилдин деңгээлинде берүүгө мүмкүнчүлүк бар. Мисалы: банктан же коммуналдык тейлөөлөрдөн келген билдирүүлөр счет-эсеп дүмүрчөк, пеня – туум, процентная надбавка - үстөк төлөм, ж.б.

Өнөр жай тармагы - мамлекеттин социалдык жакшы шартынын, бейпилдиктин булагы. Бул тармакта да көптөгөн терминдер мамлекеттик тилде жеткиликтүү берилет. Бул тармак боюнча калктын көпчүлүк бөлүгү мамлекеттик колдоого же социалдык жөлөк пул алып жашагандар бар. Көпчүлүктү таңкалтырган бул өлкө Германия болуп эсептелет.

Биздин мамлекетте ишкердүүлүк өнүксө, албетте алдыңкы Европа мамлекеттеринин катарына кошула алабыз.

Ишкердик деген орус тилинде “бизнес” синонимдер катары колдонулат, бирок, кээде башка бир мааниге да ээ. Бизнес демекчи, анын түрлөрү бар: жеке жак, жамааттык деп бөлүшөт. Жеке жак - жеке капитал топтоо мисалы: имарат, жабдуулар, машина, жер тилкелери жеке ишкерлер үчүн.

Жамааттык же юридикалык жак – өзүнүн капиталын түзгөн уюштуруучулар, көп учурда үлүштүк каржылоо болуп эсептелет. Жогоруда айтылган маселелер боюнча ишкердик тармагы боюнча көп маселелерди жана терминдерди мамлекеттик тилде которуу иши али да колго алына элек.

Экономикалык багыттагы көп терминдер бүгүнкү күндө мамлекеттик тилге которулуп, жөнгө салынууда. Азыркы күндөгү колдонулган инвестиция термини - немис тилинен алынган, түздөн-түз котормосу, ”кийинтем” деген түшүнүктү берет. Бул пайда табуу максатында капиталды өлкөнүн ичинде, андан тышкары өнөр жай, айыл чарба, транспорт башка тармактарга узак мөөнөттүү салымдоо. Инвестиция жеке адамдар жана мамлекет аркылуу ишке ашырылат.

Мамлекеттик тилди өнүктүрүү жана аны окутуунун сапатын көтөрүү, мамлекеттик тилди илимдин, кесиптин, маданияттын, саясаттын тили катары көп кырдуу маселесин бөлүп, **этап** боюнча максаттуу программанын негизинде иш алып барсак анын натыйжасын белгилүү бир мөөнөт коюп, чыгарып турсак, жыйынтыгында олуттуу ойлорго, жетиштүү жеңиштерге жеткендерди даңазалап турсак ийгиликке жетебиз го деген ой келет.

Уучу кур эмес улуу калкыбыздын өткөн тарыхына көз чаптырып, тили, тарыхы, маданияты, көөнөрбөс көркөм дөлөттөрү кантип сакталып келгенин баарыбыз билебиз. Ошол ата-бабабыздан калган мурасты урпактарга татыктуу берүү, алардын жүрөгүндө кыттай уюп калуу үчүн кызмат кылуу биздин милдетибиз. Атам-замандан бери калыптанып келе жаткан каада-салттарыбыз, үрп-адаттарыбыз, ырым-жырымдардын өзөгүндө ошол биз кеп кыла турган ишкердүүлүк жана маданият сары алтындай уюп турат. Бирок, бүгүнкү күндө, 21-кылымдын шарданы менен илим жана техникалык жактан тездик менен өсүү, жаңылануу учурунда жогоруда айтылгандарды ишке ашыруу көйгөйлүү маселени туудурат. Ошентсе да, келечектеги урпактарга өнүккөн, кыргыз тилин (мамлекеттик тилди) сактоо үчүн мамлекеттик тилди өнүктүрүү жана тил саясатын өркүндөтүү боюнча кабыл алынган Улуттук программада белгиленген милдеттерди аткарышыбыз керек.

Жогорку экономикалык окуу жайларда “Ишкердүүлүк” маселесин окутууда ар бир окутуучу бул маселени түз да, кыйыр да сабакка байланыштырса болот. Ал эми өзүбүздүн чөлкөмдү айтсак, мамлекеттик тилди окутуу менен программада бекитилген темалардын ар

бирине байланыштуу десем жаңылышпайм. Ал темалардын кептик материалдарын адистик жана ишкердүүлүк боюнча берип, педагогикалык принциптердин жардамы аркылуу түрдүү методика менен студенттерге жеткирүү керек.

Илимий педагогиканын жана методиканын пайда болуш жана өнүгүш тарыхын билүү, илимдин азыркы учурдагы проблемаларын белгилөөдө жана чечүүдө ЖОЖдор үчүн негиз болуп саналат. Ошону менен бирге педагогиканын методологиялык принциптери жетекчиликке алынышы керек. Анын негизинде Алар:

1. Системалуулук принциби - педагогикалык процессте окуу-тарбиянын максаты, мазмуну, усулдары жана түрлөрү, каражаты комплекстүү түрдө бири-бири менен тыгыз байланышта жана үзгүлтүксүз экендигин билдирет;

2. Курактык жекече өзгөчөлүктөрдү эске алуу принциби – инсанга багытталган, анын жекече жана жаш өзгөчөлүгүн эске алып, табигый шыгын өстүрүүгө шарт түзүү менен керт башынын эркиндигин сактоо, инсан катары сыйлоо, кемсинтпөө, кызыкчылыгына, керектөөсүнө таянып иш-аракет жүргүзүү;

3. Инсандын өнүгүүсүнүн негизи, чечүүчү шарты жана каражаты болгон иш-аракеттерди уюштуруу принциби;

4. Инсанга багытталган окуу-тарбия жана иш-аракеттерди уюштурууда диалог байланышын түзүү принциби. Адамдар бири-бири менен баарлашпай, маалымат алышпай, сүйлөшпөй иш жүргүзө алышпайт;

5. Маданий жетишкендиктерди өздөштүрүү жана жаратуу принциби. Ар бир адамды мурдагы баалуу табылгаларды окуп-үйрөнүп, өз ички дүйнөсүн байытуу менен жаңы нерселерди жарата билген чыгармачыл адам катары кароо дегендик;

6. Элдик педагогикалык принцип. Окуу жана тарбия процессинде ар бир улуттун бай тажырыйбасын, ошол улуттун өкүлү катары жана дүйнөлүк нравалык, интеллектуалдык ойлорду өздөштүргөн инсан катары калыптанышын эске алуу менен педагогикалык иш-аракеттерди уюштуруу;

Бул саналган педагогикалык принциптердин негизинде педагогикалык процесстин уюштурулушу, андан ары өрчүп-өнүгүшү илимий изилдөөлөрдү жүргүзүү менен байланыштуу.

Студенттин кеп чеберчилигин, жазуу сабаттуулугун, этнодүйнө таанымын өстүрүү, ишкердүүлүккө, ыкчамдуулукка жана ушул сыяктуу сапаттарга тарбиялоочу сабак – кыргыз тилинин практикалык курсу сабагы же окуу планында белгилегендей мамлекеттик тил сабагы болуп саналат. Кезегинде, бул сабак ЖОЖдордо улуттук (орус, чет элдик) тайпаларда гана окутулчу. Ал эми азыркы учурда мамлекеттик тил Мыйзамынын мамлекеттик тилди ЖОЖдордо окутуу боюнча беренесинин жана мамлекеттик тил боюнча Улуттук программасынын талаптарын жүзөгө ашырууда ЖОЖдордун кыргыз жана улуттук тайпаларынын баарына кыргыз тили жана адабияты курсу милдеттүү окулчу предмет катары киргизилген. Жогорудагы талаптарды жетекке алууда предметти окуткан окутуучулар негизги өзөк болуп бааланып, окутуучунун педагогикалык чеберчилигине байланыштуу болот. Анткени, алардын сабак өтүүдөгү педагогикалык чеберчилиги, ыкмаларынын кызыктуулугу чечүүчү мааниге ээ. Окуу планында грамматикалык темалар менен студенттердин кеп чеберчилигин өстүрүү үчүн лексикалык темалар да камтылган. Лексикалык темалар негизинен кыргыз элинин адабиятына, тарыхына, маданиятына арналып, ошондой эле, ишкердүүлүк адистиктерине тиешелүү темаларга байланышкан.

Кыргызстанда кыргыз тили, адабияты, Кыргызстандын тарыхы боюнча айрым гана илимий эмгектер кыргыз тилинде — мамлекеттик тилде жазылат. Дээрлик баардык илимий монографиялар, диссертациялар, илимий макалалар орус тилинде жазылат. Кыргыз окумуштууларынын арасында мамлекеттик тилди жериген учурлар кездешет. «Кыргыз тилинде илим жазууга болбойт» деген жалган көз караштар өкүм сүрүп келет. Мындай көз карашты четке кагуунун жолун чечүүгө болот.

Максаттуу программа типтүү программанын негизинде, ар бир адистикке байланыштуу түзүлүшү керек жана ага тийиштүү илимий терминдерди туура пайдаланып, мамлекеттик тилди илимдин тили катары баштоонун биринчи кадамы ушундан тартып, илимий даража алууга чейинки тепкичке көтөрүлүшү керек.

Мындан сырткары, мамлекеттик тилди өнүктүрүүнүн концепциясын кайрадан иштеп чыгып, анын үстүндө олутуу иш жүргүзүү бүгүнкү күндүн талабы. Албетте, бул чакан макалада козголгон маселени толугу менен камтуу мүмкүн эмес, бирок, аталган маселеге багыт алдык деп ойлойм

Тилди окутууга коюлуп жаткан соңку талаптарда анын руханий адеп-ахлактык, маданий жактарына өзгөчө маани бериле баштады.

Маданият, маданияттуулук ишкердүүлүк тууралуу кам көрүү, аны калыптандырууга, өнүктүрүп-өркүндөтүүгө болгон аракеттердин бардыгы тил аркылуу ишке ашырылат. Андыктан, сүйлөгөндү үйрөнөм десең, тыңшай бил дегендей студенттерге тыңшай тургандай чеберчиликте жеткирүү ар бир окутуучунун милдети деп эсептейм.

Колдонулган адабияттар:

1. Кыргыз Республикасында 2014–2020-жылдары мамлекеттик тилди өнүктүрүүнүн жана тил саясатын өркүндөтүүнүн улуттук программасы
2. Тешебаев М. Кыргыз адабиятын интеграциялап окутуунун илимий-методикалык негиздери. Пед. илимд. канд. Диссертация. – Б.: 2010.
3. Мамлекеттик тил боюнча расмий материалдардын жыйнагы. Кыргыз жана орус тилдеринде / Б.: Бийиктик, 2006.

Рецензент: д.п.н., проф. Сияев Т.М.

УДК: 811.111:811.512.154

Жумаш кызы Элмира

МУИТтин окутуучусу

ЗАМАНБАП ЛИНГВИСТИКАДА “КОНЦЕПТ” ТЕРМИНИН КЛАССИФИКАЦИЯЛОО МАСЕЛЕЛЕРИ

Макалада “концепт” терминин классификациялоодогу өзгөчөлүктөрү, көйгөйлүү жагдайлары, аларды тиешелүү топторго бөлүштүрүү үчүн колдонулган ыкмалар жөнүндө сөз болот. Терминди классификациялоого салым кошкон изилдөөчүлөрдүн эмгектери анализденип, алардын теориялык далилдери практикалык мисалдар менен коштолот.

Негизги сөздөр: *концепт, сценарий, геишальт, фрейм, концепт-инсайт, калейдоскопиялык концепт, лакуна.*